

**XOTIN-QIZLAR O‘ZGARISH VA YANGILANISHLAR
ILM-FAN SOHASIDA**

Fayzullayeva Klara Abdullayevna

Jizzax politexnika instituti “Ijtimoiy fanlar” kafedrasi o‘qituvchisi

Fayzullayeva@mail.ru

Yaxyoeva Nigora Zafarovna

Jizzax politexnika instituti Servis fakulteti talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada xotin-qizlarning oila va jamiyatdagi o‘rni va ishtirokini kengaytirish, ularni har jihatdan qo‘llab-quvvatlash, hamda ilm-fan sohasiga keng imkoniyatlardan unumli foydalanishlari haqida so‘z yuritdik.

Kalit so‘zlar: Oliy Majlis, Murojaatnoma, xotin-qizlar, davlat, jamiyat, PhD ilmiy darajasi (DSc) (PhD), “Olima ayollar grantlari”, BMT Bosh Assambleyasi, texnika, innovatsiya.

Bugungi kunda xotin-qizlarning oila va jamiyatdagi o‘rni va ishtirokini kengaytirish, ularni har jihatdan qo‘llab-quvvatlash hamda ilm-fan sohasiga keng jalb etishga alohida e‘tibor qaratilmoqda. Hozirgi vaqtda O‘zbekiston xotin-qizlarining 7 nafari akademik, 280 dan ziyod fan doktori (DSc), 1480 dan ziyod falsafa doktori (PhD) ilmiy darajasi sohibi hisoblanadi. O‘zbek olimalari kimyo, biotexnologiya, qishloq xo‘jaligi kabi sohalarda, ayniqsa, faol izlanmoqda. Ta‘lim, sog‘liqni saqlash, ijtimoiy va gumanitar sohalar rivojida xotin-qizlarimizning ishtiroki salmoqli o‘rin tutadi.

Prezidentimiz Oliy Majlisga Murojaatnomasida xotin - qizlar masalasiga alohida to‘xtalib, «davlat va jamiyat boshqaruvida ayollarning o‘rni va mavqeini yanada mustahkamlash – islohotlarimizning eng ustuvor yo‘nalishlaridan biridir», degan edi. Shuningdek, Murojaatnomada oliy o‘quv yurtlariga qabul qilishda ehtiyojmand oilalar qizlari uchun grantlar sonini 2 barobarga ko‘paytirib, 2 mingtaga etkazish, a‘lo baholarga o‘qiyotgan, ijtimoiy himoyaga muhtoj qizlar uchun maxsus stipendiyalar joriy etish tashabbusi ilgari surilgan¹.

Tarixdan ma‘lumki, O‘rta Osiyoda xotin-qizlar hamisha ilm-fanga, davlat boshqaruviga qiziqib ishtirok etishga intilganlar, birgina misol, Umaviylar sultoni Hishom ibn Abdurahmon taxtga chiqqanida (h.172/m.788 yil) hali yosh,

¹ O‘zbekiston Respublikasi prezidenti Shavkat Mirziyoevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi. Xalq so‘zi. 30 dekabr 2020 yil № 275–276 (7746–7747)

uylanmagan edi. Turmush qurish istagi tug‘ilib, o‘ziga munosib kelinlikka nomzodlarga Qur’oni karimni yod olganlikni shart qilib qo‘ydi. Shunda birgina Galin degan joydan etti yuz yigirma nafar Qur’on hofizi bo‘lgan qiz chiqdi. Keyin sulton ikkinchi shart qo‘yishga majbur bo‘ldi: bo‘lajak zavjasi Imom Molikning «Muvatto» hadis kitobini ham yod bilishi kerak edi. Shunda ham kelinlikka nomzodlar kamaymadi: Qurtubaning o‘zidan besh yuz nafar qiz ham Qur’onni, ham «Muvatto»ni yod bilishi aniqlandi. («Musulmonlarning taqvim kitobi», 2000 yil, 2-chorak)

Bugun o‘zbek ayoli nafaqat oila bekasi, hunarmand yoxud kasanachi, balki davlat idoralarida mas’ul vakil, rahbar, ilm-fan bilan mashg‘ul olim, Oliy Majlis va mahalliy Kengashlarda deputat va hokazo vazifalarni o‘z zimmasiga olib kelayotgan tinib-tinchimas vakilalardir. Birgina, Jizzax viloyatida xotin-qizlarning ijtimoiy-siyosiy sohadagi ko‘rsatgichlariga e’tiboringizni qaratsam, 3 nafari senator, 19 nafar deputat, 6124 nafar boshqaruv lavozimlarida faoliyat yuritmoqdalar.

Ilm-fan sohasidagi o‘zgarish va yangilanishlar, olimlik uchun bel bog‘lagan fidoyilarga yaratilayotgan imkoniyatlar natijasida so‘nggi yillarda turli ilmiy darajalarga erishayotgan vakillar ko‘pchilikni tashkil qilmoqda. Ular orasida xotin-qizlarning salmog‘i ham ortayotgani quvonarli hol. Zero, oila, farzand tarbiyasi bilan mashg‘ul bo‘ladigan ayollarning ilm-fan bilan ham hamnafas bo‘lishi kelajak avlodlarning intellektual salohiyatli inson bo‘lib tarbiyalanishi, voyaga ytishida ustuvor ahamiyat kasb etadi. Bu boradagi raqamlarga murojaat qiladigan bo‘lsak, 2020-2021 yillarda oliy ta’limdan keyingi ta’lim tizimini muvofiqlashtiruvchi Yagona elektron tizimda ro‘yxatdan o‘tgan, ilmiy tadqiqot faoliyati bilan shug‘ullanayotgan jami 2 ming 456 nafar xotin-qizning 1 ming 185 nafari tayanch doktoranturada, 80 nafari doktoranturada, 964 nafari PhD mustaqil izlanuvchilikda faoliyat olib bormoqda. Qolaversa, 110 nafar ayol DSc mustaqil izlanuvchi sifatida qayd etilgan, 117 nafar xotin-qiz stajyor - tadqiqotchilikka jalb qilingan. Shu jumladan Jizzax viloyatida, fan doktori, professorlar-8 nafarni, fan nomizodlari, dotsentlar-25 nafarni PhD, dotsent-53 nafarni PhD-86 nafarni tashkil qiladi. 2019-2021 yillar mobaynida xotin-qizlarning innovatsion ishlanmalari va startap loyihalarini amalga oshirish bo‘yicha murojaatlarning 13 tasini moliyalashtirish uchun Innovatsion rivojlanish va novatorlik g‘oyalarini qo‘llab-quvvatlash jamg‘armasi mablag‘laridan 12 milliard 140 million so‘mdan ortiq mablag‘ ajratilgan.

Innovatsion rivojlanish vazirligi tomonidan 2020 yilda e’lon qilingan “Olima ayollar grantlari” amaliy va innovatsion loyihalar tanloviga xotin-qizlar tomonidan umumiy

qiymati 1,7 trillion so‘m bo‘lgan jami 111 ta ilmiy loyiha taqdim etilgan. Dastlabki texnik ekspertiza natijalariga ko‘ra, 40 ta loyihaga ijobiy xulosa berilgan hamda umumiy hajmi 10 milliard 450 million so‘mlik 9 ta loyiha moliyalashtirilgan.

Ayollar va qizlarning ilm-fan bilan to‘laqonli foydalanishlariga teng imkoniyatlar yaratilishi, Shuningdek xotin-qizlarning huquqlari va imkoniyatlarini kengaytirish maqsadida BMT Bosh Assambleyasi tomonidan qabul qilingan «Taraqqiyot maqsadlaridagi fan, texnika va innovatsiyalar» to‘g‘risida rezolyusiyada 11 fevral – Xalqaro ilm-fan sohasidagi xotin-qizlar kuni deb e‘lon qilingan.

Innovatsion rivojlanish vazirligi tomonidan o‘tgan yili e‘lon qilingan «Olima ayollar» tashabbuskor ilmiy loyihalar tanlovi ham aynan xotin-qizlarning ilm-fandagi o‘rnini mustahkamlashga qaratilgan. Mazkur tanlov natijalariga ko‘ra hozirgi kunda jami 8 mlrd. 467.5 million so‘mlik 16 ta loyiha moliyalashtirildi.

2020 yilning 1 iyunidan 1 sentyabrigacha Birlashgan Millatlar Tashkilotining Taraqqiyot dasturi va O‘zbekiston Respublikasi Innovatsion rivojlanish vazirligi tomonidan Shvetsiya elchixonasi ko‘magida O‘zbekiston olimlari uchun ilmiy-tadqiqot faoliyat sifatini oshirish va xalqaro jurnallarda ilmiy maqolalarni nashr etish mahoratini oshirish bo‘yicha treninglar o‘tkazildi. Treninglarda qatnashish uchun tanlov doirasida 250 dan ortiq arizalar kelib tushdi, ulardan 51 kishi tanlab olindi.

Joriy yilning 23 yanvar kuni Innovatsion rivojlanish vazirligida qizlar uchun eng yirik xalqaro texnologik tanlov – Technovation Girls Uzbekistan dasturining yangi mavsumi ochildi. Hozirda Technovation Girls Uzbekistan dasturi bo‘yicha qizlar ta‘lim olmoqdalar. 3 oy (fevral – aprel) davom etadigan mashg‘ulotlar O‘zbekistonning barcha hududlarida onlayn tarzda o‘tkazildi.

Hozirda startap loyihalar tanlovlarida hamda xorijiy davlatlarga stajirovkaga yuborilayotgan yosh olimlar orasida ham ayol va qizlarning sonini ko‘paytirish bo‘yicha choralar ko‘rilmoqda.

Darhaqiqat, mamlakatimizda ziyolilar, ilm-fan fidoyilarini har tomonlama qo‘llab-quvvatlash, ayniqsa, xotin-qizlarning ilm-fanga bo‘lgan intilishlarini rivojlantirish, davlat va jamiyat hayotidagi o‘rni va faolligini yanada mustahkamlash borasida amalga oshirilayotgan sa‘y-harakatlar yaqin kelajakda o‘z mevasini ko‘rsatishi shubhasiz. Ilm bilan hamnafas oilaning, ilm-fan bilan mashg‘ul onaning, albatta, farzand kamoloti va ertasiga bo‘lgan natijasini albatta ko‘rsatadi.

Adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Xotin-qizlarni qo‘llab-quvvatlash va oila institutini mustahkamlash sohasidagi faoliyatni tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 2019 yil 22 noyabr PF-5880-son [Farmoni](#).
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 1 martdagi «Oila va xotin-qizlar bilan ishlash, mahalla va nuroniylarni qo‘llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida»gi PF-81-son [Farmoni](#).
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining «Oila va xotin-qizlarni tizimli qo‘llab-quvvatlashga doir ishlarni yanada jadallashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida»gi 2022 yil 7 mart PF-87-son Farmoni.
4. Shavkat Mirziyoevning 8 mart — Xalqaro xotin-qizlar kuni munosabati bilan o‘tkazilgan marosimda so‘zlagan nutqi. Xalq so‘zi. 8 mart 2022 yil № 49 (8073).
5. O‘zbekiston Respublikasi prezidenti SHavkat Mirziyoevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi. Xalq so‘zi. 30 dekabr 2020 yil № 275–276 (7746–7747)
6. Manba: <https://president.uz/uz/lists/view/4057>
7. Yaxyayevna, R. B. (2023). We Will Not Allow Ignorance to Replace Enlightenment. Vital Annex: International Journal of Novel Research in Advanced Sciences, 2(3), 23-26.
8. Yaxyayevna, R. B. (2023). The Role of the Neighborhood in Preparing Young People for Family Life. AMERICAN JOURNAL OF SCIENCE AND LEARNING FOR DEVELOPMENT, 2(3), 37-40.
9. Рашидова, Б. Я. (2024). ТАЪЛИМ-ТАРБИЯ ҚАНЧА МУКАММАЛ БЎЛСА, ХАЛҚ ШУНЧА БАХТЛИ ЯШАЙДИ. Educational Research in Universal Sciences, 3(1), 464-469.
10. Рашидова, Б. (2022). ЮКСАК МАЪНАВИЯТ АВВАЛО ИНСОН ОДОБИДА НАМОЁН БЎЛАДИ. ТА’ЛИМ ВА RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI, 2(12), 351-355.
11. Yaxyayevna, R. B., & Nurbek, A. (2023). MA’NAVIYAT JAMIYAT HAYOTINING JONI VA RUHI. In " ONLINE-CONFERENCES" PLATFORM (Vol. 1, pp. 503-506).
12. Yaxyayevna, B. R. (2023). Education-First of All, it Means Immigration of Knowledge to the Child through Kindness, Attention and Care. AMERICAN JOURNAL OF SCIENCE AND LEARNING FOR DEVELOPMENT, 2(1), 161-168.